

RICHTSNOEREN 'OVERGANG NAAR VOLWASSENHEID VANUIT JEUGDHULP'

Schets van dit document:

Eind 2017 werd vanuit voorzieningenbeleid een vragenlijst gestuurd naar de diverse sectoren, met als doel het in kaart brengen van goede praktijken die de overgang van jeugdhulp naar een stabiele verblijfssituatie faciliteren. Naast tal van goede praktijken¹, kwam uit de antwoorden naar voren dat er nood is aan 'richtsnoeren'/'handvatten' vanuit de administratie voor elke actie uit het actieplan jongvolwassenen². Vb. wat is goede nazorg; uit welke elementen moet een ondersteuningsplan jeugdhulp minimaal voldoen, etc.

De richtsnoeren moeten inspiratie geven aan de implementatie van de acties in de dagdagelijkse praktijk met jongvolwassenen. Voorliggende nota komt aldus tegemoet aan de vraag van jeugdhulpaanbieders om een 'kader' te hebben waarbinnen ze creatief en innovatief met de acties aan de slag kunnen gaan.

Sinds maart 2018 zijn we in Vlaanderen, samen met partners uit Karinthië, gestart met een Europees project met en voor jeugdhulpverleners, nl. A Way Home.³ Eén van de pijlers van 'A Way Home' is het schrijven van een 'framework' voor jeugdhulpaanbieders: visieontwikkeling om kwaliteitsvolle hulpverlening aan jongvolwassenen in/uit de jeugdhulp te bekomen.⁴ Het 'framework' is voorzien van een wetenschappelijke onderstroom. Vertrekkende vanuit de centrale principes van het actieplan jongvolwassenen, werd gekozen voor het krachtenmodel van Rapp en Goscha.

Het 'framework' en de richtsnoeren werden aan Vlaamse en Oostenrijkse jongeren in/uit de jeugdhulp voorgelegd en bediscussieerd. Hun nuances, bijstellingen en hiaten werden verwerkt. Ook de publicatie van Cachet vzw - 'Sur ma Route' - werd gebruikt als toetssteen.

Deze nota werd voorgelegd aan en finaal goedgekeurd door de stuurgroep jongvolwassenen, die de uitvoering van het actieplan jongvolwassenen coördineert, en die is samengesteld uit cliëntvertegenwoordigers, werkveld en administratie.

---

¹ Een verwerking van deze vragenlijst, inclusief 'goede praktijken', staat opgelijst op Open Kenniskring Jongvolwassenen van het Kennisplein:

<https://kenniskringen.kennisplein.be/Jongvolwassenen/SitePages/Introductiepagina.aspx>

² Het actieplan jongvolwassenen is terug te vinden op:

https://www.jongerenwelzijn.be/assets/docs/publicaties/andere/actieplan_jongvolwassenen_aangepast_20170511_goedgekeurd.pdf.

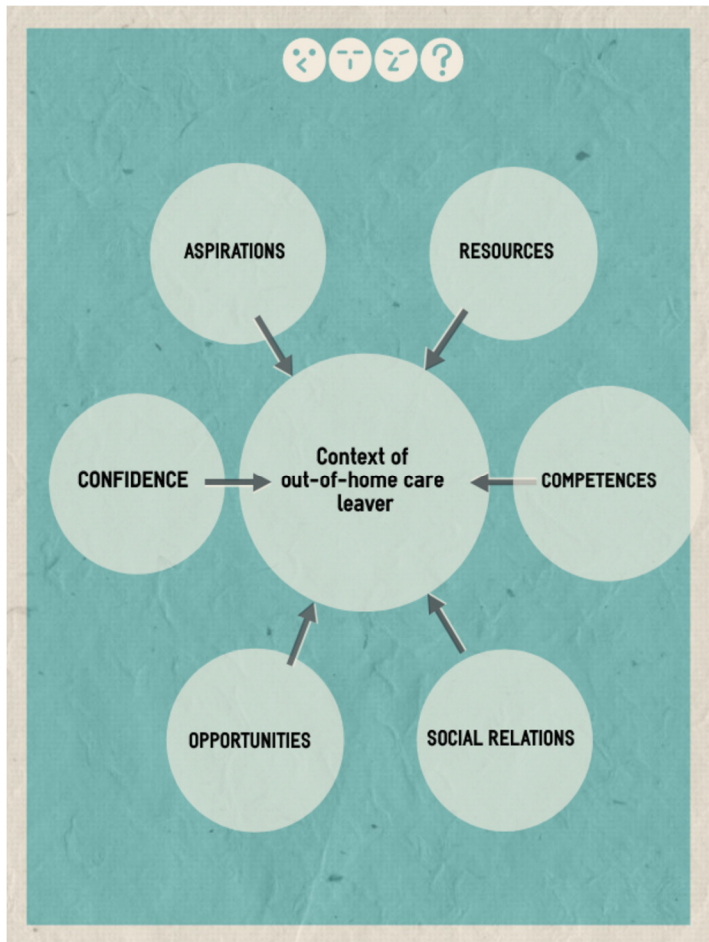
³ Meer info over 'A Way Home' is terug te vinden op: <https://www.awayhome.eu/>

⁴ Het 'framework' wordt geschreven door Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen (AP Hogeschool), in samenwerking met Jongerenwelzijn en jongeren in/uit de jeugdhulp. Het 'framework' wordt momenteel gefinaliseerd. De definitieve versie zal terug te vinden zijn op de website van Jongerenwelzijn of Jeugdhulp.

1. Het kader: het krachtenmodel van Rapp en Goscha

Het actieplan jongvolwassenen stoelt op 2 centrale principes: focus op sterktes/competenties/krachten van jongeren en het belang van sociale relaties, zowel professionele relaties (formeel netwerk) als sociaal ondersteunende relaties (informeel netwerk). Deze 2 centrale principes vormen de basis van het krachtenmodel van Rapp en Goscha, dat stelt dat het samenbrengen van individuele krachten en krachten uit de omgeving kan leiden tot een verbetering van de levenskwaliteit. Samen met AP Hogeschool is daarom gekozen om dit krachtenmodel als wetenschappelijke onderstroom te gebruiken.

Schematisch ziet het krachtenmodel er als volgt uit:

Figuur 1: het krachtenmodel van Rapp & Goscha, toegespitst op de doelgroep 'jongeren in/uit de jeugdhulp in de overgang naar meerderjarigheid'

Uitgangspunt van het krachtenmodel is dat iedereen *doelen, hulpbronnen, competenties, sociale relaties, kansen en vertrouwen hebben of kunnen verkrijgen*. Het basisidee van het krachtenmodel van Rapp en Goscha is dat mensen niet onafhankelijk moeten zijn. *Interdependence* is het uitgangspunt: mensen zijn met elkaar verweven en steunen op elkaar; de focus ligt op wederzijdse verbondenheid en steun van een sociaal netwerk in plaats van op onafhankelijkheid.

2. Het kader toegepast op het actieplan jongvolwassenen

Het krachtenmodel van Rapp en Goscha geeft aan hoe essentieel het samenspel van individuele krachten (motivaties/aspiraties, competenties, vertrouwen) en omgevingskrachten (materiële hulpbronnen, sociale relaties en mogelijkheden om zinvolle activiteiten of sociale rollen te vervullen) is in het versterken van de levensdomeinen.

Het versterken van een levensdomein vraagt van de hulpverlener dat hij een proces met de jongere aflegt. Tijdens dit proces is de relatie tussen de hulpverlener en de jongere cruciaal (zie ook infra: 3. Inbedding in een ruimer kader). Een stabiele begeleiding met echtheid in de (werk)relatie is de bedding waarin krachten, competenties, wensen en keuzes kunnen ontdekt en verkend worden.

Het is essentieel te investeren in een positieve samenwerkingsrelatie tussen de hulpverlener en de jongere. Door aanwezig en beschikbaar te zijn, door te luisteren naar het verhaal en de aspiraties van de jongere, reactiveert de hulpverlener hoop. Samen gaan ze in dialoog om elkaar en elkaars mogelijkheden te ontdekken. Zo wordt ook een vertrouwelijke relatie opgebouwd. Baart benoemt dit als presentie (Baart, 2001).

Zeven methodische handelingsprincipes moeten centraal staan in het handelen van elke hulpverlener, en staan dan ook centraal in elke actie uit het actieplan jongvolwassenen.

In onderstaande tabel is de definitie terug te vinden van elk principe:

<i>Krachtgericht</i>	Vanuit een erkenning van de kwetsbaarheid, zonder de aanwezige problemen te negeren, focust empowerment op het in kaart brengen van mogelijkheden, bronnen en capaciteiten, zowel bij de jongere als bij zijn omgeving.
<i>Positief</i>	Vanuit wederzijds respect en vertrouwen tussen de jongere en de hulpverlener wordt gewerkt aan verbetering en versterking van de jongere.
<i>Integraal</i>	Er wordt een brede, contextuele kijk gehanteerd; er wordt rekening gehouden met alle levensdomeinen: wonen, werk, school, inkomen, vrienden, relaties, vrije tijd, gezondheid.
<i>Participatief</i>	Maximale zeggenschap en invloed van de jongere wordt nagestreefd.
<i>Inclusief</i>	Empowerment werkt inclusief ten aanzien van jongeren die weldra op eigen benen staan en ten aanzien van alle betrokken actoren die bij de verwezenlijking van de participatie van de doelgroep betrokken zijn.
<i>Gestructureerd</i>	Multicomplexe situaties zoals de transitieperiode vragen een geordende en planmatige aanpak.
<i>Gecoördineerd</i>	Samenwerkingsverbanden en netwerkvorming hebben baat bij een gecoördineerde aanpak.

2.1. Acties vóór de uitstroom

2.1.1. Groeiplan en ondersteuningsplan jeugdhulp

We expliciteren de verwachting dat organisaties, met maximale participatie van de jongere en zijn context, een groeiplan en een ondersteuningsplan jeugdhulp opstellen. Beide plannen hebben als finaliteit de overgang naar volwassenheid planmatig en integraal voor te bereiden. Het verschil tussen beide plannen zit in het tijdsaspect. Een groeiplan wordt opgesteld voor elke jongere met een langdurig traject in de jeugdhulp rond de leeftijd van 16 jaar. Een ondersteuningsplan jeugdhulp wordt opgesteld uiterlijk 6 maanden vóór de 18^e verjaardag.

Het ondersteuningsplan jeugdhulp mag niet verward te worden met een ondersteuningsplan PVB dat opgemaakt wordt in kader van de aanvraagprocedure voor een persoonsvolgend budget (PVB) bij het VAPH.

Het ondersteuningsplan jeugdhulp wordt opgemaakt voor alle minderjarigen die de overstap naar volwassenheid maken, ongeacht of zij voldoen aan de voorwaarden voor een PVB. Het doorlopen van de procedure voor de aanvraag van een PVB kan als element van planning opgenomen worden in het ondersteuningsplan jeugdhulp. Indien er een ondersteuningsplan (bv. door een dienst ondersteuningsplan of dienst maatschappelijk werk van de mutualiteit) wordt opgemaakt in kader van de aanvraag voor een PVB, dan kan de informatie uit het ondersteuningsplan overgenomen worden in het ondersteuningsplan jeugdhulp. Een ondersteuningsplan PVB bevat nog andere elementen dan een ondersteuningsplan jeugdhulp en hanteert een specifieke methodiek van vraagverheldering. Een ondersteuningsplan jeugdhulp kan daarom niet gebruikt worden in de aanvraagprocedure voor een PVB.

Het groeiplan en het ondersteuningsplan jeugdhulp kunnen geïntegreerd worden in de bestaande instrumenten, zoals het handelingsplan en het evolutieverslag, zolang de finaliteit van beide plannen – de transitie naar een zelfstandig(er) leven planmatig en doordacht voorbereiden – gevrijwaard blijft.

Voortbouwend op het krachtenmodel van Rapp en Goscha moeten een groeiplan en ondersteuningsplan jeugdhulp de volgende bouwstenen bevatten:

- ✓ *In het plan staat de jongere centraal:*
Het plan is van de jongere. De jongere is de regisseur van het plan. De jongere heeft het plan, eventueel met ondersteuning (cf. *infra*: rondetafelgesprek), opgesteld en heeft de regie over de uitvoering ervan. De aspiraties, ambities, dromen en doelen van de jongere zijn leidend. Wanneer de jongeren en zijn informeel netwerk aangeven niet in staat te zijn de regierol te vervullen, ligt de regie bij één professional/organisatie.
- ✓ *Het plan is toekomstgericht:*
De focus ligt op de toekomst, zowel bij het formuleren van de doelen, als bij de ondersteuning die geboden wordt. Bij het formuleren van de doelen moet, in de mate van het mogelijke, een onderscheid gemaakt worden tussen korte-, middellange- en langetermijndoelen.

- ✓ *Het plan is gericht op empowerment*
De jongere moet zelf richting (kunnen) geven aan zijn traject. Een hulpverlener creëert een context waarin de jongere de kracht in zichzelf kan vinden (*power from within*) om zijn traject uit te stippelen. Met een respectvolle en zorgzame houding kan de hulpverlener fungeren als een spiegel waarmee hij de eigenwaarde, krachten en capaciteiten van de jongere kan reflecteren. Het is daarbij belangrijk om de definitie van de situatie, van de problemen, aspiraties en krachten bij de jongere zelf te laten zodat hij zelf een voor hem meer kwaliteitsvol leven kan creëren.
De hulpverlener kan de jongere ondersteunen in het stellen van hoopvolle toekomstdoelen, acties ondernemen om de motivatie en het vertrouwen te versterken en de verwachting van positieve verandering stimuleren. Op die manier kan de hulpverlener de sleutel tot duurzame verandering aanreiken.

- ✓ *Alle levensdomeinen zijn in kaart gebracht:*
Jongeren zitten in een dynamische levensperiode, gekenmerkt door keuzevrijheid en verandering. Het is belangrijk in beeld te brengen hoe de situatie is op de diverse levensdomeinen: studie, wonen, werk, gezondheid, financiën, vrije tijd, relaties (sociaal netwerk). Vervolgens kan visueel in kaart worden gebracht op welke levensdomeinen ondersteuning nodig is en al geboden wordt (wat en door wie). De hulpverlener heeft oog voor de wisselwerkingen tussen de levensdomeinen en tracht ze mee op te vangen in de zoektocht naar de invulling en de ondersteuning van de levensdomeinen. Vb. een toeleiding tot een zinvolle dagbesteding kan een jongere uit evenwicht brengen op andere domeinen.

- ✓ *De sociale context is onderdeel van het plan:*
De sociale context van de jongere is tweeërlei: professionele hulp/ondersteuning en een ondersteunend informeel netwerk. Het netwerk van de jongere is, samen met de jongere, in kaart gebracht en er is nagedacht wie bij het plan betrokken moet zijn (en wie niet), welke rol en welke ondersteuning zij kunnen en wensen te bieden.
Vaak wordt aangegeven dat jongeren geen ondersteunend netwerk hebben. Een hulpverlener kan als *ankerfiguur* in de samenleving (tijdig!) op zoek gaan naar aanwezige bronnen - in concreto naar steunfiguren⁵ en extra hulpverleningsdiensten binnen de jeugdhulp of volwassenenhulpverlening (vb. CGG, CAW/JAC, OCMW, overkop-huizen,...) - die de jongeren tijdens de transitieperiode kunnen ondersteunen bij de diverse levensdomeinen. Na de leeftijd van 18 jaar moet het een reflex zijn meer en meer te kijken in de richting van volwassenenhulpverlening. Het is belangrijk om deze hulpbronnen te identificeren, kenbaar en beschikbaar te maken voor de jongeren (cf. *infra*: tandembegeleiding) en met de jongeren de brug te slaan. Daarnaast is het belangrijk de jongeren te wijzen op de mogelijkheid tot voortgezette jeugdhulp tot de leeftijd van 25 jaar.

- ✓ *Het plan heeft een goede structurering: doelen, plannen en fasering:*
Het plan omvat een wenselijk vooruitzicht op de korte, middellange en lange termijn (het perspectief) en smart geformuleerde doelen en acties die nodig zijn om dat perspectief te bereiken. In het plan staan deze als haalbare stappen benoemd, en tegelijkertijd is er voldoende ruimte en flexibiliteit om doelen te wijzigen.

---

⁵ Burgerinitiatieven, waar vrijwilligers onder performante coaching, supervisie en intervisie van professionals ingeschakeld worden, kunnen een cruciale bijdrage leveren om een duurzame context bij elke jongere te creëren. Daarnaast kunnen ervaringsdeskundigen belangrijke steunfiguren zijn vóór, tijdens en na de transitie naar een stabiele verblijfssituatie.

- ✓ *De aanpak sluit aan bij de hulpvraag van de jongere (cf. hulp op maat):*
Het is belangrijk steeds te vertrekken van de aspiraties, doelstellingen, dromen en verlangens van de jongere, samen met de concrete hulpvraag van de jongere op de diverse levensdomeinen. Indien de jongere geen hulpvraag heeft, is het belangrijk om samen met de jongere de situatie uit te klaren. Het is belangrijk dat steeds wordt gekeken naar wat haalbaar en wenselijk is voor de jongere in zijn situatie. Er moet niet meer hulp geboden worden of meer mensen betrokken worden dan nodig. Afspraken rond nazorg (persoon/organisatie, wijze, frequentie, duur) moeten in het plan ook een plaats krijgen (cf. *infra*).
- ✓ *Het is één integraal plan:*
Het is een gezamenlijk en goed doordacht plan dat context-geïntegreerd, organisatie-overstijgend en integraal is. Het is duidelijk wie wat doet. De gekozen aanpak versterkt de gezamenlijke uitvoering van de acties en helpt tegenstrijdigheid/overlap in de hulpverlening te voorkomen. Alleen dan kan de continuïteit in de zorg en ondersteuning gewaarborgd worden.
- ✓ *Op elk moment is er inzicht in de actuele stand van zaken:*
In het plan staat de actuele stand van zaken. Er is daardoor inzicht in de vorderingen van de acties en het behalen van de doelen. Wanneer doelen niet worden behaald, om welke reden dan ook, moet dit tijdig gecommuniceerd worden. Samen1plan (cf. *infra*) is een handig instrument om steeds een actuele stand van zaken bij de hand te hebben.
- ✓ *Het plan is gebruiksvriendelijk:*
Het plan heeft een simpele opzet, is overzichtelijk, makkelijk in gebruik en bevat helder taalgebruik. Voor verbaal minder sterke jongeren is het belangrijk om het ondersteuningsplan jeugdhulp visueel sterk(er) te maken, of gebruik te maken van pictogrammen/cartoons/....

Een groeiplan of ondersteuningsplan jeugdhulp, volgens de hierboven vermelde bouwstenen, kan pas ten volle tot zijn recht komen als dit structureel wordt ingebed tijdens een rondetafelgesprek. Een rondetafelgesprek is een structureel overleg voor elke jongere in de jeugdhulp die weldra de overgang naar volwassenheid moet maken. Het rondetafelgesprek kan beschouwd worden als het eindpunt van een voorbereidingstraject waarbij de jongere, samen met zijn netwerk, zijn doelen, talenten, wensen, hulpbronnen (informeel/professioneel), moeilijkheden in kaart heeft gebracht. Tevens is het rondetafelgesprek het beginpunt van een traject dat samen met de jongere moet bewandeld worden. Tijdens het gesprek wordt informatie gegeven over de mogelijkheden na 18 jaar⁶, worden keuzes gemaakt op korte, middellange en lange termijn en een plan uitgewerkt, met de jongere als regisseur. Tevens worden ook afspraken gemaakt met betrekking tot de uitvoering, de opvolging en de evaluatie van het plan. Het is belangrijk dat het rondetafelgesprek minimaal bestaat uit mensen die de jongere heeft gekozen uit zijn informeel netwerk, professionals uit de jeugdhulp en uit de volwassenenhulpverlening die de jongere denkt nodig te hebben tijdens en na de transitieperiode, de individuele begeleider uit de jeugdhulp en de jongere zelf.

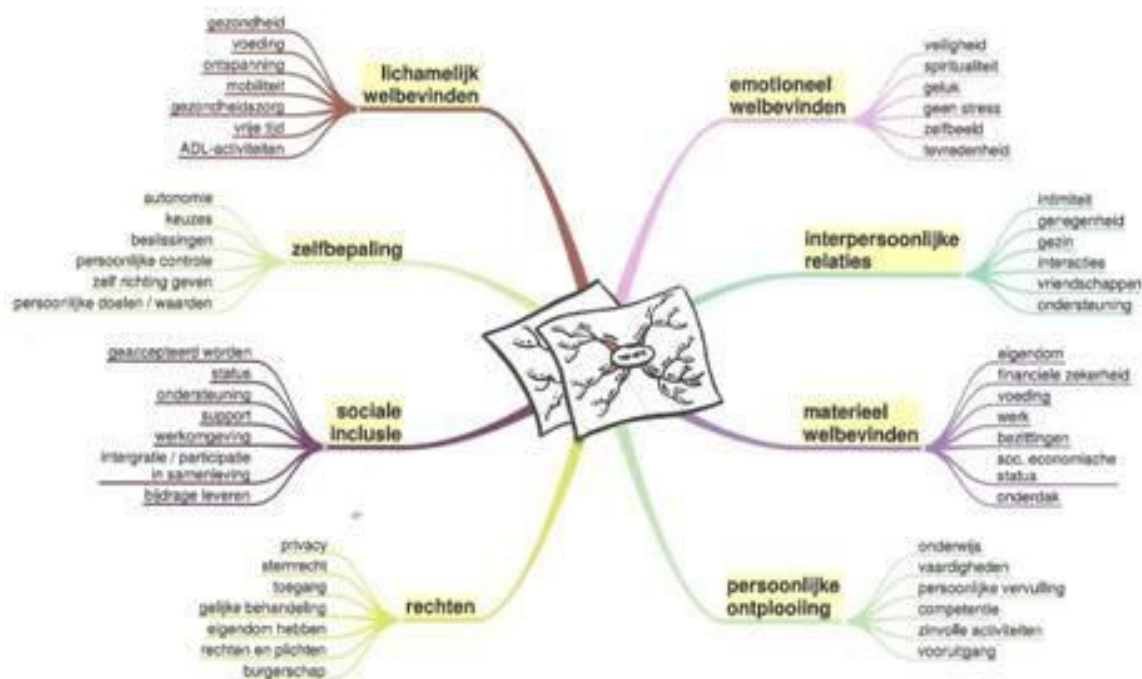
---

⁶ Er zijn 3 opties wanneer de jongere meerderjarig wordt: 1) geen hulpverlening meer; 2) verdere ondersteuning door volwassenenhulpverlening (vb. JAC, OCMW, CGG,...); 3) voorgezette jeugdhulpverlening.

2.1.2. Voorbeelden en formats van een ondersteuningsplan jeugdhulp

Hulpverleners hebben vaak behoefte aan een overzicht van werkbare tools en voorbeelden om een groeiplan of ondersteuningsplan jeugdhulp vorm en inhoud te geven, of die het proces om te komen tot een plan kunnen voeden. Er zijn enkele goede voorbeelden en formats, die inspirerend kunnen werken, voornamelijk uit Nederland. Het spreekt voor zich dat het format samen met de jongere moet gekozen worden. Enkele voorbeelden:

Kwaliteit van leven (Schalock & Verdugo, 2002)

Acht levensdomeinen – emotioneel welbevinden, interpersoonlijke relaties, materieel welbevinden, persoonlijke ontplooiing, lichamelijk welbevinden, zelfbepaling, sociale inclusie, rechten - vormen volgens Schalock en Verdugo samen ‘kwaliteit van leven’ (Quality of Life). Deze figuur kent grote gelijkenissen met het krachtenmodel van Rapp en Goscha, en kan als leidraad dienen om een groeiplan of ondersteuningsplan jeugdhulp op te stellen.

Deze benadering wordt door ACT gebruikt wanneer zij vanuit hun opdracht een rondetafelgesprek voor jongvolwassenen ter harte nemen om, samen met de jongere, een uitvoerbaar ondersteuningsplan jeugdhulp te bekomen.⁷ Per levensdomein worden de aspiraties, competenties, doelen, hulpbronnen en sociale relaties in kaart gebracht die ‘kwaliteit van leven’ moeten genereren tijdens en na de transitieperiode.

⁷ ACT is aanspreekbaar voor de organisatie van rondetafelgesprekken voor jongvolwassenen, in situaties waarbij meerdere hulpaanbieders betrokken zijn en waar de overgang als zorgwekkend of complex wordt beschouwd.

Samen1plan

Samen1Plan.nl is een online ‘hulpverleningsplan’ voor hulpverleningstrajecten waarbij maximale samenwerking tussen de cliënt en meerdere betrokkenen van belang is. Op de beveiligde website delen cliënt, hulpverleners en personen uit het informele netwerk doelen, acties, voortgang en agenda. Samen1Plan maakt het gemakkelijker om samen de lijn vast te houden, samen te werken en af te stemmen, met de cliënt als centraal figuur.

[Lees meer op Samen1Plan.nl](#)

MijnPad

MijnPad ondersteunt jongeren bij het maken van keuzes ten aanzien van hun leven en toekomst (cf. *supra*: aspiraties, competenties en vertrouwen). MijnPad helpt hen om een overzicht te krijgen van hun aspiraties, dromen en doelen en om een stappen- en actieplan te maken, die het uiteindelijke groeiplan/ondersteuningsplan jeugdhulp kan voeden. De hulpverlener geeft de jongere een leidende rol en ondersteunt hem om zelf tot antwoorden te komen. Jongeren kunnen er ook voor kiezen om MijnPad zelfstandig in te vullen of met iemand uit hun eigen netwerk.

[Lees meer op Mijnpad.hr.nl](#)

Mijn Werkblad/ Wat ik wil

Mijn Werkblad vertoont grote gelijkenissen met MijnPad, omdat het voor de jongere een overzicht creëert bij het zoeken naar mogelijkheden. Het werkblad zorgt voor aanknopingspunten bij het verkennen, bespreken en bedenken hoe de jongere de transitieperiode wil aanvangen en doorlopen, en dit op de diverse levensdomeinen.

[Lees meer op Divosa.nl](#)

18TakeControl

Door het Expertisecentrum William Schrikker is er een praktische methodiek met visuele tools ([18 Take Control](#)) ontwikkeld, waarin omschreven wordt hoe de jongere, zijn netwerk en de hulpverlening samen kunnen werken, zodat de jongere wordt ondersteund door een stevige ondersteuningscoalitie tijdens de transitieperiode. Via deze ondersteuningstool worden de aspiraties, wensen en doelen van de jongere in kaart gebracht. Per ontwikkelingstaak wordt bekeken wat de jongere wil, wat hij al kan en wat er nog niet zo goed gaat. Van daar uit wordt samen bekeken waar zijn ondersteuningsbehoefte uit bestaat en wie daarbij kunnen helpen. De methodiek is sterk visueel uitgewerkt waardoor het ook toegankelijk is voor jongeren met een licht verstandelijke beperking, of verbaal minder sterke jongeren.

[Lees meer op 18takecontrol.nl](#)

[Lees meer over Krachtplan 18+](#)

Sinds kort is ook een Vlaamse versie beschikbaar die veel gelijkenissen vertoont met Krachtplan 18+: <http://watkwil.be/>

Op deze website kan de jongere, alleen of met zijn begeleider, stap voor stap doelen kiezen waar hij zelf wil aan werken. Er wordt visueel in kaart gebracht wat hij al kan, welke moeilijkheden er kunnen opduiken en wie hem kan ondersteunen om de moeilijkheden te ondervangen.

Kr8!

Kr8! is een magazine voor jongeren van 16 tot 25 jaar met meervoudige problemen die begeleiding krijgen richting zelfstandig wonen. Het helpt jongeren hun eigen krachten, aspiraties en competenties te ontdekken. Wat zijn de dingen waar zij goed in zijn en energie van krijgen? Kr8! helpt hen na te denken over hun toekomst en legt de focus op 8 levensdomeinen die de 'kwaliteit van leven' zullen bepalen tijdens en na de transitieperiode: gezondheid, veiligheid, geld en administratie, wonen, familie en gezin, werken en leren, vrienden en vrije tijd, maatschappij en cultuur.

[Lees meer op Movisie.nl](#)

Pleegzorg Antwerpen en Emmaüs Antwerpen hebben de laatste hand gelegd aan een Vlaamse versie van Kr8!. Deze leidraad zullen ze gebruiken bij het (verder) uitwerken van een groeiplan/ondersteuningsplan jeugdhulp.

Quli

Met Quli kunnen jongeren en hun informeel netwerk hun zorgbehoeften delen en managen, en kunnen hulpverleners deze eenvoudig volgen en hulp bieden waar en wanneer dit noodzakelijk wordt geacht. Hierdoor worden de competenties en krachten van de jongeren en zijn netwerk maximaal gevrijwaard, komen professionals (pas) in actie als het nodig is en krijgen jongeren die nood hebben aan hulp dit tijdig. Quli is ook als app beschikbaar.

[Lees meer Quli.nl](#)

Outcomes Star

Outcomes Star is een 'evidence-based' instrument dat voornamelijk voor jongeren met complexe problematieken zijn sterkte heeft bewezen. Het brengt 10 levensdomeinen visueel in kaart. Voor elk levensdomein worden smart geformuleerde doelen en acties geformuleerd om stap voor stap korte, middellange en lange termijnperspectieven te bereiken.

<http://www.outcomesstar.org.uk/>

2.2. Acties tijdens/na de uitstroom

2.2.1. Nazorg

Wanneer de jongere de jeugdhulp verlaat, is het belangrijk dat de jongere gedurende enige tijd in beeld blijft van de jeugdhulpverlener. De literatuur toont aan dat nazorg een belangrijke werkzame factor is binnen de jeugdhulpverlening (Dima & Skehill, 2011; Gallagher & Green, 2012; Wade, 2008). Jones (2011, p. 1926) geeft aan dat nazorg belangrijker is dan een goede voorbereiding omdat de jongeren sneller bereid zijn te luisteren naar tips van hulpverleners wanneer ze op eigen benen staan, omdat *“the demands of independent living had created a ‘teachable moment’”*. Niettegenstaande nazorg een ruime interpretatie toelaat, mag het niet uitmonden in een verdoken verlenging van de begeleiding. De essentie is dat er, in tegenstelling tot voortgezette hulpverlening, geen nieuwe hulpverleningsdoelstellingen nagestreefd worden. Nazorg is beperkt tot een aantal contacten of ondersteunende activiteiten, individueel of collectief, na het afsluiten van de begeleiding in de jeugdhulp, op initiatief van de jongere of van de hulpverlener, in functie van het ‘in beeld blijven’ van de jongvolwassene. De jongere moet het gevoel krijgen er niet alleen voor te staan. Contact behouden maakt het bovendien mogelijk om eventuele moeilijkheden op tijd te detecteren en er proactief mee aan de slag te gaan (bijvoorbeeld wegbereider voor gespecialiseerde hulpverlening).

Goede nazorg, enkele handvatten:

- ✓ *Concrete afspraken over de invulling van nazorg, samen met de jongere:*
De wijze, inhoud, frequentie en duur van nazorg moeten bepaald worden in samenspraak met de jongere. Deze afspraken moeten een plaats krijgen in het ondersteuningsplan jeugdhulp van de jongere.
- ✓ *Vertrouwelijke relatie met hulpverlener is essentieel:*
De jongere moet zelf kunnen kiezen welke hulpverlener nazorg zal aanbieden. Er moet immers sprake zijn van een ‘band’ met de hulpverlener. Pas wanneer sprake is van echtheid in de relatie tussen de hulpverlener en de jongere zal nazorg aanvaard worden door de jongere.
- ✓ *Actieve, aanklappende nazorg geniet de voorkeur:*
De hulpverlener zoekt de jongeren regelmatig in zijn leefwereld op, met erkenning van de daar geldende waarden en normen (outreaching werken). De hulpverlener zet zelf actief de stap naar de jongere die de jeugdhulp heeft verlaten. Een participatieve basishouding staat hierbij centraal. Deze basishouding wordt gekenmerkt door echtheid, gelijkwaardigheid, openheid, onvoorwaardelijkheid, positieve ingesteldheid, professionele nabijheid, betrouwbaarheid en respect. Nazorg betekent niet dat de hulpverlener continu aanwezig moet zijn. Het impliceert dat de hulpverlener aanwezig is op momenten die cruciaal zijn voor de jongeren. Via actieve nazorg kan voorkomen worden dat jongeren ineens aan hun lot worden overgelaten, in het bijzonder voor die jongeren die onvoldoende ankerpunten hebben in het informele circuit.

Actieve nazorg kan gecombineerd worden met passieve nazorg, zoals het meegeven van een brochure met de telefoonnummer van de voorziening of begeleider, het versturen van een

verjaardagskaart of kerstkaart, etc. Nazorg mag echter nooit beperkt blijven tot zijn passieve vorm.

De grens met 'bemoeizorg' is erg dun, en zal bij sommige jongeren - de zogenaamde zorgwekkende zorgmijders – overschreden worden. Onder 'bemoeizorg' verstaan we het aanbieden van ongevraagde zorg/advies tot het overtuigen van de jongere om contact op te nemen met professionele hulpverlening wanneer moeilijkheden het 'kwaliteit van leven' belemmeren. Onderzoek toont aan dat jongeren 'bemoeizorg' accepteren wanneer de 'band' tussen de hulpverlener en de jongere (h)echt is.

✓ *Individuele en collectieve nazorg: een en-en-verhaal:*

Individuele nazorg, waarbij de hulpverlener actief contact opneemt met de jongere in zijn leefwereld, is belangrijk. Collectieve nazorg kan een kwaliteitsvolle aanvulling zijn, en kan divers worden ingevuld, zowel naar frequentie, als naar inhoud en finaliteit. Enkele voorbeelden van collectieve nazorg zijn: een jaarlijkse barbecue, een maandelijks of wekelijkse groepswerking waar jongeren en ex-cliënten aan deelnemen, eindejaarsfeest, etc. Het doel van collectieve nazorg kan tweërlei zijn: plezier en ontspanning met 'gelijken' versus effectief iets leren van de groep om het eigen leven verder inhoud en vorm te geven. De jongeren worden via hun begeleider uitgenodigd en gemotiveerd om deel te nemen aan deze vormen van collectieve nazorg. Het inschakelen van oudere jeugdhulpverleners – ervaringsdeskundigen – tijdens collectieve nazorg kan een interessante piste zijn. Het delen van ervaringen zorgt voor (h)erkenning, biedt informele ondersteuning, betekent een grote steun en geeft perspectief.

✓ *Sociale media⁸ opent deuren, ook bij nazorg:*

Het houden van contact kan op verschillende manieren en hoeft niet altijd intensief te zijn. Niettegenstaande een periodiek huisbezoek aan te bevelen is, zeker in de beginfase na de uitstroom, is een telefoontje, sms'je of een bericht via sociale media, zoals Facebook en WhatsApp, vaak voldoende om 'er te zijn' voor de jongere. Eens de jongeren een proces doorlopen hebben, maakt vooral de continuïteit van het contact, eerder dan de intensiteit het wezenlijke verschil.

Jongerenwelzijn heeft een aantal richtlijnen uitgeschreven bij het gebruik van sociale media en online toepassingen in een werkcontext. Twee gedragsrichtlijnen zijn voor deze richtsnoeren relevant:

- Omwille van hun beperkt afgeschermd aard gebruik je sociale media niet als forum voor inhoudelijke of hulpverlenende (vertrouwelijke) gesprekken. Schakel dan meteen over naar veilige en vertrouwde kanalen (telefoon, mail, afspraak,...) of specifieke toepassingen (bv. Cubigo,...).
- Voor professioneel gebruik maak je een individueel "werk-profiel" aan. Daar kan je duidelijk aangeven wanneer je (niet) bereikbaar bent. Stel de privacy-instellingen van je account zo in dat gegevens enkel zichtbaar zijn voor contacten die je zelf toevoegt. Bescherm ook de privacy van jouw contacten.

---

⁸ Met sociale media wordt bedoeld elk middel waarbij een gebruiker zelf online bepaalde inhoud kan publiceren en delen met een netwerk. Vb.: blogs, wiki's, Facebook, Twitter, Linked In, You Tube, Flickr, Instagram,....

2.2.2. De brug slaan met volwassenenhulpverlening

Niettegenstaande er jongeren zullen zijn die geen beroep doen op voortgezette jeugdhulp – om welke reden dan ook – kunnen sommigen alsnog gebaat zijn met professionele ondersteuning. Door jongeren *tijdig* kennis te laten maken met volwassenenhulpverlening kan de drempel voor de jongeren om er een beroep op te doen verlaagd worden. Jongeren moeten de diensten binnen de volwassenenhulpverlening in de regio leren kennen, evenals de hulpverleners die werkzaam zijn binnen deze diensten. Elkaar kennen, verlaagt immers drempels om een beroep te doen op volwassenenhulpverlening tijdens en na de transitieperiode. Naast structurele en inhoudelijke loopplanken tussen de jeugdhulp en de volwassenenhulpverlening, moet er sprake zijn van ‘warme overdracht’ (relationele loopplanken) wanneer de jongere kiest voor volwassenenhulpverlening na de uitstroom uit de jeugdhulp. Tandembegeleiding geniet de voorkeur. De tandembegeleiding heeft als doel een naadloze overdracht van begeleiding te realiseren. Om dit doel te verwezenlijken zijn medewerkers uit verschillende sectoren tegelijkertijd en tezamen werkzaam binnen één dossier. Hierbij wordt een plotse breuk in het hulpverleningstraject van de jongere vermeden. Een vertrouwelijke relatie tussen hulpverlener en jongere heeft tijd nodig om te groeien, en net daarom is tandembegeleiding tijdens de transitie erg waardevol. Bij tandembegeleiding sluit een hulpverlener uit de jeugdhulp ruim vóór de uitstroom een partnerschap met (een) collega(s) uit de volwassenenhulpverlening. Ze bieden samen, tegelijk, een tandembegeleiding aan. Hierbij worden duidelijke afspraken gemaakt en de aangeboden hulp moet goed met elkaar worden afgestemd. Gaandeweg, naarmate de jongere aangeeft er klaar voor te zijn en ondersteuning vanuit de jeugdhulp niet meer aangewezen is, laat de begeleider uit de jeugdhulp de jongere in kwestie (formeel) los.

Het leggen van loopplanken, enkele handvatten:

- ✓ *Goede samenwerking tussen organisaties is de eerste loopplank in het traject:*
Een goede samenwerking tussen individuele hulpverleners kadert idealiter binnen een goede samenwerking tussen organisaties. Elkaar (leren) kennen, is de eerste loopplank. Het is belangrijk dat hulpverleners de tijd en de ruimte krijgen van hun directie om dit engagement ten volle op te nemen.
- ✓ *Een tijdige kennismaking met volwassenenhulpverlening is essentieel:*
Het is belangrijk dat elke jeugdhulpverlener alle diensten binnen de volwassenenhulpverlening in de regio – zoals CAW/JAC, CGG, OCMW - vroegtijdig in het jeugdhulptraject van de jongere introduceert. Het is belangrijk dat de jongere tijdig de locatie, de werkwijze, de opdrachten, etc. van elke dienst leert kennen om drempels (nu en in de toekomst) te voorkomen. Het is aan te raden dat jeugdhulpverleners op actieve wijze deze kennismaking bewerkstelligen door samen met de jongere naar elke dienst te gaan voor nadere kennismaking. Idealiter voorziet elke dienst een vaste aanspreekfiguur omdat dit drempelverlagend kan werken.
Het is sterk aan te bevelen dat minstens één dienst binnen de volwassenenhulpverlening, zoals een CAW/JAC, aanwezig is op het rondetafelgesprek om het ondersteuningsplan jeugdhulp – in samenspraak met de jongere - van concrete acties te voeden.

✓ *Tandembegeleiding vóór de uitstroom:*

Wanneer een jongere aangeeft zijn vervolgtraject met een dienst binnen de volwassenenhulpverlening te willen doorlopen, is het belangrijk dat de hulpverlener uit de volwassenenhulpverlening en de jeugdhulpverlener in tandem en in samenspraak en samenwerking met de jongere aan de slag gaan. Een maximale betrokkenheid van ouders, familie en andere contextfiguren is aan te bevelen. Elk traject moet vertrekken vanuit de aspiraties, wensen en competenties van de jongere. Om een naadloze overgang voor te bereiden tussen de jeugdhulp en de volwassenenhulpverlening is het belangrijk dat minstens 6 maanden vóór de uitstroom een partnerschap wordt gevormd. Het rondetafelgesprek kan een eerste stap zijn in de opstart van een tandembegeleiding, indien de jongere zijn verdere traject met een dienst binnen de volwassenenhulpverlening wil verderzetten.

✓ *Tandembegeleiding na de uitstroom:*

Na het verlaten van de jeugdhulp blijven de jeugdhulpverlener en de hulpverlener uit de volwassenenhulpverlening bereikbaar en beschikbaar voor de jongere en zijn context en voor elkaar. Wanneer de jongere aangeeft er klaar voor te zijn, laat de jeugdhulpverlener de jongere los en de volwassenenhulpverlening neemt de begeleiding volledig over. De jeugdhulpverlener zal evenwel 'in beeld blijven' van de jongere door middel van nazorg.

Het leggen van loopplanken zal verder afgetoetst moeten worden met de visie en acties die het Algemeen Welzijnswerk ontwikkelt in het kader van het actieplan tegen dak- en thuisloosheid met bijzondere aandacht voor jeugdhulpverlaters. De intersectorale module jeugdhulpverlaters is één van de acties. Sinds januari 2019 worden de CAW's regulier gefinancierd voor het inzetten van de intersectorale module jeugdhulpverlaters. Het opzet van deze module is het voorkomen van dak- en thuisloosheid bij jongeren die de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp of een voorziening geestelijke gezondheidszorg verlaten. Focus ligt daarbij op het aanbieden van tandembegeleiding. Daarnaast willen de CAW's zich met deze module ook richten naar kwetsbare jongeren die geen aansluiting met de hulpverlening meer vinden. Met aanklappende hulpverlening en een aanbod op maat wil men het vertrouwen in hulpverlening herstellen en vermijden dat de jongere alsnog van de radar verdwijnt. Intersectorale samenwerking is daarbij een must.

In het Vlaamse hulpverleningslandschap zijn *good practices* te vinden van samenwerkingsverbanden over de grenzen van jeugdhulp en volwassenenhulpverlening heen. Het samenwerkingsverband tussen De Aanzet van Emmaüs Mechelen, Sociaal Huis Mechelen (SHM) en Cachet is zo een inspirerend initiatief. De publicatie 'Sur ma Route' van Cachet is een neerslag van het afgelegde traject met voornoemde partners, maar eveneens van de ruimere expertise die Cachet gedurende de jaren heeft opgebouwd in het werken voor en door jongeren. De publicatie bevat verschillende bevindingen en aanbevelingen voor hulpverleners en beleidsmakers met betrekking tot de overgang van jeugdhulp naar zelfstandigheid.⁹

Drie specifieke acties vloeien uit het voornoemde samenwerkingsverband voort:

- Wanneer CBAW De Aanzet een jongere begeleidt, wacht het SHM niet langer tot de jongere zichzelf aanmeldt of tot hij/zij 18 jaar is. Indien de jongere dit wil, contacteert De Aanzet enkele maanden vóór de 18de verjaardag van de jongere het SHM. Twee van de

---

⁹ De publicatie 'Sur ma Route' is terug te vinden op: <https://www.kennisplein.be/Pages/Sur-ma-route---vzw-Cachet.aspx>

maatschappelijk werkers van SHM vormen hiervoor het vaste aanspreekpunt. De maatschappelijk werkers leren de jongere op voorhand kennen, informeren hem/haar en begeleiden hem/haar. Door vaste maatschappelijk werkers aan te duiden waar jongeren rechtstreeks naartoe worden verwezen, wordt vermeden dat ze eerst via het algemeen onthaal van het OCMW moeten gaan, want dit is voor 18-jarigen een hoge (emotionele) drempel. Indien de jongere zich buiten Mechelen vestigt en het SHM niet meer territoriaal bevoegd is, leidt de maatschappelijk werker hem/haar toe naar het bevoegde OCMW.

- SHM organiseert periodieke infosessies voor de jongeren die weldra alleen gaan wonen over alle aspecten van het leefloon (studeren met een leefloon, bedragen van het leefloon,...). Dit gebeurt bij voorkeur door de vaste maatschappelijke werkers (cf. vorige paragraaf), zodat de jongeren hun toekomstige maatschappelijk werker al leren kennen.
- Het is een meerwaarde gebleken dat het OCMW rechtstreeks woningen verhuurt aan jeugdhulpverleners, eventueel in een formule van co-housing. Jongeren kunnen dan hun huur betalen vanuit hun leefloon, wat het voor het OCMW in kwestie ook financieel werkbaar maakt.

Een gedetailleerde beschrijving van het samenwerkingsverband is terug te vinden in de publicatie 'Gids Inspirerende Praktijken Kinderarmoedebestrijding' van de POD MI (= Programmatorische Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie): <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/gids-inspirerende-praktijken-verband-met-kinderarmoedebestrijding>.

De POD MI, die de hogere overheid voor de lokale OCMW's vormt, heeft in 2016 drie FAQ's gepubliceerd naar aanleiding van de aanbevelingen uit 'Sur ma Route'. Die staan op de website van de POD MI onder 'FAQ' op datum van 23 november 2016. Ze betreffen:

- Het beperken van het onderzoek naar de onderhoudsplicht tot de loutere vaststelling dat een jongere in de jeugdhulp heeft verbleven;
- De mogelijkheid van het verkrijgen van een installatiepremie voor jeugdhulpverleners;
- De mogelijkheid van het verkrijgen van een leefloon als alleenstaande bij co-housing.

Deze FAQ's gelden als 'wetgeving in brede zin' voor de OCMW's, maar ze zijn niet overal even goed bekend. Het is dan ook aangewezen om ze samen te overlopen met het diensthoofd of de maatschappelijk werkers van het OCMW waarmee samengewerkt wordt.

3. Inbedden in een ruimere context

We mogen het actieplan jongvolwassenen en de richtsnoeren die hierop verder bouwen niet als afgebakende, op zichzelf staande documenten beschouwen. Van zodra een kind/jongere instroomt in de jeugdhulp, moeten de bouwstenen voor een succesvolle uitstroom gelegd worden. In deze nota willen we kort ingaan op twee bouwstenen: 1) het creëren van een positief leefklimaat en 2) 1) de relationele component in een hulpverleningscontext. Onderzoek toont aan dat deze twee bouwstenen preventief werken tegen hulpverleningsmoeheid, het geloof van de jongere in de meerwaarde van hulpverlening doet vergroten (ook na de uitstroom), en bijdragen aan een positieve identiteitsvorming en zelfwaardegevoel.

3.1. Positief leefklimaat

Een verblijf voor kinderen en jongeren in de jeugdhulp, hoe tijdelijk ook, is veel meer dan een verblijf. Het is vaak de enige thuis die ze hebben. Het is belangrijk om voortdurend in te zetten op een 'thuisgevoel'; om de fundamenten voor een kwaliteitsvolle hulpverlening, nl. een veilige, positieve en huiselijke sfeer in de leefgroep waarin groei en ontwikkeling van elke jongere vooropstaan, elke dag aan te scherpen. Begeleiders kunnen bijdragen aan een positief leefklimaat door stil te staan bij een 'thuisgevoel', door bewust te gaan handelen en jongeren inspraak te geven. Het is essentieel dat organisaties leefgroepbegeleiders en stafleden mandaat en ruimte geven om zich in het thema te verdiepen en ermee aan de slag te gaan.

Lees meer:

Kinderrechtencommissariaat. (2017). *Jaarverslag. Waar is mijn thuis?* Brussel, Kinderrechtencommissariaat.

Levrouw, D. (2017). Back to basics in de residentiële jeugdzorg: de herwaardering van het pedagogisch leefklimaat. *Agora*, 33(1), 32-38.

Levrouw, D. (2018). *Eindrapport: het innovatieve project "Back to Basics"*. Ieper, Vereniging Ons Tehuis.

Levrouw, D., Roose, R., van der Helm, P., Strijbosch, E. & Vandeveld, S. (2018). De ontwikkeling van een positief leefklimaat in residentiële jeugdzorg: een case study. *Handboek integrale jeugdhulp. Aandacht voor een positief leefklimaat (cahier 11)*, 9-27.

Coppieters A. (2018). *Jouw voorziening. Een t(e)huis? Een participatief onderzoek naar hoe de jeugdhulp het thuisgevoel van jongeren die verblijven in een jeugdhulpvoorziening kan stimuleren*. Gent, Hogeschool Gent.

3.2. Nabijheid creëren

Een van de belangrijkste factoren in de organisatie van een positief leefklimaat is de relatie tussen de leefgroepbegeleider en de jongere (e.g. Harder, Knorth & Zanderbger, 2006). Cachet vzw en SOS Kinderdorpen pleiten resoluut voor (professionele) nabijheid. Er 'gewoon zijn' is een bepalend element in een hulpverleningsrelatie. In tegenstelling tot resultaatgericht werken ('what works'), hebben de jongeren vooral oog voor de interne barometer die aanduidt of een hulpverlener authentiek in zijn job staat ('who works'). Jongeren in/uit de jeugdhulp geven aan dat vertrouwen, onvoorwaardelijke acceptatie en flexibiliteit belangrijke componenten zijn van een 'ideale'

hulpverlener. Een hulpverlener die het verschil maakt, is iemand die de jongere als gelijkwaardig behandelt, oprecht luistert en authentiek in zijn schoenen staat. Zonder een spontane en authentieke basishouding zullen (evidence-based) methodieken, technieken, protocollen en andere doelgerichte handelingen niet werken. Ook hier zijn de woorden van Ter Horst (2006) treffend: “*hoe het gewone in het bijzondere kan liggen*”.

Lees meer:

SOS Kinderdorpen & Cachet vzw (2017).

https://d9pt66wz5kua4.cloudfront.net/sites/default/files/paragraph/attachments/sos_kd_cachet_visietekst_nl_lr.pdf

SOS Kinderdorpen & Cachet (2017). Er is altijd die ene begeleider. Professionele nabijheid als alternatief voor afstand en objectiviteit. *Agora*, 33(4), 10-14.

4. Integratie in het kwaliteitsbeleid

De richtsnoeren zijn niet vrijblijvend. Ze moeten ingebed worden in het kwaliteitsbeleid van elke organisatie die jeugdhulp aan jongeren aanbiedt.¹⁰ ‘Nazorg en afsluiting’ is één van de kernprocessen waarop elke organisatie zich jaarlijks scoort en evalueert, gekoppeld aan verbeteracties. Aan de hand van het zelfevaluatiesysteem onderzoekt elke organisatie zelf de kwaliteit van de hulpverlening aan jongeren en voert ze op basis hiervan concrete verbetertrajecten uit die stroomlijnen met het actieplan jongvolwassenen.

---

¹⁰ Meer info over het kwaliteitsbeleid is terug te vinden op:

<https://jongerenwelzijn.be/professionelen/private-voorzieningen/kwaliteitsbeleid/>